

Önképzőkör a polgári fiúiskolában.

1. Az önképzőkör válsága.

Az első önképzőkörök a múlt század vége felé keletkeztek a polgári fiúiskolákban. (v. ö. Sághegyi Lajos: A magyar polgári iskola hatvan éves múltja. 100.—. Fontosabb, újabb irodalom: Havas István, Egy évtized 131, Siklaki István, OPITE-Közlöny 41:127, Gróf Festetics Pálné, Bp. Polg. Isk. 1:277, vitéz Torma Gábor, Közl. 42:6, Rétházy Ferenc, Közl. 44:135 és 45:22.) Miután létesítésüket még a századforduló előtt miniszteri rendelet írta elő, egymás után keletkeztek újabb és újabb önképzőkörök. Figyelemre méltó azonban, hogy félszázados tapasztalatok után az egyik polgáriiskolai szakiró azt állapítja meg, hogy „kimagasló eredményt, egyetemes, nagy fejlődést e téren nem állapíthatunk meg.” (Közl. 42:9.) Sőt ma még az önképzőkör szükséges volta is némiképp vitatott kérdés. (Havas 131.) Van nem egy polgári fiúiskola, ahol jelenleg nem is működik önképzőkör.

Mi ennek az általánosnak látszó válságnak az oka?

Az első és talán legfontosabb ok a tanárok és tanulók folyton növekvő elfoglaltsága. Ugyanabban az iskolában ez ifjúsági egyesületek egész sora működik: önképzőkör, sportkör, cserkészcsapat, vöröskeresztes csoport, diákkaptár, énekkar és vallásos egyesületek. E mellett rendkívüli tárgyakat is tanítanak. Sok helyen gépiró-, zene-, tánc- vagy úszó-tanfolyam is van. A tanulók és a tanárok ideje, érdeklődése és munkakedve tehát teljesen szétforgácsolódik.

Az ifjúsági egyesületek közt sok helyen nincs meg a helyes munkamegosztás. Egyes cserkészcsapatok néphagyományokat gyűjtenek, a sportkörök irodalmi versenyeket rendeznek. Egyes önképzőkörök viszont emberbaráti tevékenységet fejtenek ki, ami pedig inkább a vöröskeresztes csoportok vagy cserkészcsapatok feladata volna. Sok helyen asztal-tenisz-versenyeket rendez az önképzőkör, ami a sportkör munkakörébe tartoznék. Tőt egyik-másik önképzőkör fémhulladékokat gyűjtet, ami a diákkaptár munkája volna. Mindebben természetesen a vezető tanárok érdeklődésének és a helyi viszonyoknak is nagy része van, de az efféle munkák az önképzőkört végeredményben mégis csak eltérítik tulajdonképeni rendeltetésétől.

A válság másik oka, hogy az önképzőkör célkitűzése kezdettől fogva meglehetősen bizonytalan volt, illetve szűk (főleg szépirodalmi) határok közé szorult. Nem alaptalan az, hogy „az önképzőkör fogalma a köztudatban valahogy olyképp maradt meg, hogy ott verseket faragnak, novellákat gyártanak a tanulók, akiket ezzel a szerkesztőségekre rászabadítanak.” (Havas 131.) Sok iskolában még ma is azt tekintik az önképzőkör egyik főfeladatának, hogy az irodalmi szárnypróbálgatásoknak teret és nyilvánosságot adjon. Ezzel a nézettel szemben azonban újabban mind általánosabbá válik az a felfogás, hogy az efféle irodalmi kísérlézés felesleges időrablás, sőt káros tünet. Ma már semmi szükség sincsen minden áron írni akaró, tehetségtelen tollforgatókra. A polgáriiskolai önképzőkör feladata e téren csak az lehet, hogy az értékes irodalom iránti érdeklődést és az önművelés vágyát felkeltse és megerősítse tagjaiban. (Közl. 45:23.)

2. Az önképzőkör feladata.

Célkitűzés. A polgáriiskolai új Rendtartás 77. §-a szerint „a tanulók műveltségük gyarapítására és öntevékenységük kifejtésére önképzőkört alakítanak.“

A tanulóiban igen sok tudásvágy, képesség és tenni akarás szunnyad. Az önképzőkör feladata, hogy mindezt kiaknázza. Ezért a tanulók érdeklődését helyes irányba tereli és kielégíti. Útmutatást nyújt számukra, hogy a tanórákon szerzett műveltségüket miként lehet és kell öntevékenyen gyarapítaniok.

Tanulóink az életbe kikerülve, tagjai, később talán vezetői lesznek a helybeli köröknek, egyesületeknek, ipartestületnek és képviselőtestületnek. Az önképzőkörben beleszoknak az *egyesületi életbe*, megtanulják a határozott fellépést, nagyobb önállóságra tesznek szert, önbizalmuk nő, előadókészségük fejlődik és a hallottakhoz értelmesen és elfogulatlanul hozzá tudnak szólni.

A jól vezetett önképzőkör valósággal életszükségletet jelent a tanulók számára. A kis egyesületük *munkaközösségében* együtt végzett munka az összetartozás és az elért eredményben való részesség felemelő érzését nyújtja. Éppen ezért helytelen az a sok helyen még ma is fennálló gyakorlat, hogy a tagok zöme egész éven át csak a hallgató szerepét tölti be. Tehetségéhez mértén mindenkinek el kell végeznie önképzése és a közös cél érdekében a ráeső, kisebb-nagyobb munkát, bármily jelentéktelennek is látszik az az egészhez képest.

Az ülések rendezése és vezetése, az előadások, hozzászólások és bírálatok, a különféle versenyek bő teret nyújtanak a tanuló *öntevékenysége* kifejtésére.

Előadások. A legtöbb helyen ma is szokásos felolvasás helyett inkább a szabadelőadást válasszuk. Ez a hallgatóság figyelmét jobban leköti és az életben is inkább a meggyőzőbb, folyamatos előadásra van szükség. (Bp. IX, Telepy-u.)

A tanulók a magukválasztotta tárgyhoz a rendelkezésükre bocsátott könyvekből és folyóiratokból maguk gyűjtsék az anyagot és előadásait vázlatok, statisztikai adatok, képek és kísérletek bemutatásával tegyék szemléletesebbé. (Bp. IX. Váli-u.) Így megszokják, hogy tudás és alapos készülés nélkül az életben sem szólhatnak hozzá semmihez sem.

A *szavalatok* kezdettől fogva legnépszerűbb műsorszámok voltak az üléseknek. Az előadói készség fejlesztése, az irodalmi ismeretek gyarapítása és a hazafias nevelés szempontjából értékük elvitathatatlan. Az önképzőkör neveli és adja a szavalókat az iskolai ünnepélyek részére. A vezető tanár a költemények megválasztását ne bízta teljesen a tanuló ízlésére és a modoros színészkedést, az erőltetett hangot ne tűrte.

Bírálat. Mindjárt az önképzőköri munka kezdetén értesítsük meg a tanulókkal, hogy a szereplés önmagában véve még nem érdem. Értékessé csak akkor válik, ha önmagunknak és másoknak is javára és örömére válik. (Bp. Attila-u.) Kellő önbírálat nélkül senki sem állhat a nyilvánosság elé.

A helyes és hasznos bírálat a hozzáértés és elfogulatlanság pilléreire épül fel. Nem szabad tehát túrnunk a nagyképű nyilatkozatokat és

üres nagyotmondásokat. Leghelyesebb, ha a bíráló azt mondja: én ezt inkább így írtam, vagy olvastam volna. (Havas 133.) A gyermek ítélete gyakran igen kegyetlen tud lenni, mert a barátság vagy a gyűlölet elfogulttá teszi. Különben is hajlandó a bírálatot hibakeresésnek felfogni. Ezért rá kell szoktatnunk, hogy a kifogásolni való mellett a dicséretre méltót is észrevegye és kiemelje.

Legtöbb iskolában a hozzáértők közül egy-két hivatalos bírálót már előre kijelölnek, akik a szakosztályokban előadásra kerülő és megbírálandó szavakra és előadásra éppúgy készülnek, mint a szereplő. Az ő bírálatuk után a tagok is hozzászólhatnak, de alkalmat kell adni arra is, hogy a megbírált tanuló is előadhassa esetleg észrevételeit.

Rá kell nevelni a tanulókat, hogy az elhangzott bírálat pusztában kiáltó szava marad, ha a megbíráltnak és az összes tagoknak hasznára nem válik. Az okos szót és jó tanácsot mindenkinek meg kell szívlelnie és a mások tudását el kell ismernie.

3. Az önképzőkör szervezete.

Alapszabályok. Az önképzőkör alapszabályait a királyi főigazgatóság hagyja jóvá. (Rendtartás 77. §. 5.) Az önképzőkörök régi alapszabályai nagyjából elavultak. Hasznos muokát végezne, aki a mai kívánalmaknak megfelelő alapszabálytervezetet dolgozna ki.

A *névadó* nemes jellemvonásait követendő példaként kell az önképzőkör tagjai elé állítanunk. Több önképzőkör a névadó egyik szállóigévé vált mondását *jelmondatává* választotta. Szobrát vagy arcképét az önképzőkör helyiségében elhelyezik. Élettörténetét valamelyik ülésen ismertetik. Ha szobra, vagy emléktáblája van az iskola székhelyén, azt születése vagy halála évfordulóján megkoszorúzzák, sírját ápolják. (Közl. 42:387, 45:24. Bp. VII. Hernád-u. Újpest II.)

Szakosztályok. A rendtartás szűkszavúsága könnyen azt a hitet ébresztheti az olvasóban, hogy a régi értelemben vett önképzőkör nincs is már meg, hanem csak egy-egy szaktanár vezetése alatt külön tisztikarokkal egymás mellett működő szakosztályok vannak, melyek együttműködését a vezető tanárok közös megállapodása biztosítja.

Természetes azonban, hogy központi vezetés és célkitűzés nélkül a szakosztályok voltaképpen külön utakon járó, önálló egyesületek volnának. Ez pedig aligha lehet a Rendtartás célja. Valóban a Rendtartás egy másik helyén azt találjuk, hogy a megemlékezéseket önképzőköri ülés keretében is meg lehet tartani. (Rt. 80. §.)

Tehát továbbra is megmarad a régi önképzőkör, amely az alakuló és záró üléseket tartja, — amely az igazgató engedélyével felállítja az egyes szakosztályokat, — amely a maga ülésein alkalmat nyújt arra, hogy az egyes szakosztályok munkásságuk eredményéről beszámolhassanak.

A tagok munkássága a szakosztályokban folyik, amelyekben az önképzőkör azonos érdeklődésű tagjai közösen foglalkoznak az őket érdeklő kérdésekkel. A szakosztályokban egymás munkáját támogatják és megbírálják, versenyeket rendeznek és ülésekre készülnek. Ország-szerte ma már igen sokféle szakosztály működik. Ilyenek:

Rendező szakosztály. A tisztikar körül csoportosuló rendezők alkot-

ják, akik az egyes szakosztályok műsorjavaslatait felülvizsgálják és az ülések, ünnepélyek és kiállítások rendezését végzik.

Irodalomismertető szakosztály. Tagjai az egyes írók életrajzát ismertetik és elbeszéléseit felolvassák.

Szavaló szakosztály. Már az alsó két osztály jó szavalóit nyilván tartja, a szavalást gyakorolja, az ülések és iskolai ünnepélyek részére szavalókról gondoskodik.

Nyelvhelyességi szakosztály.

Szülőföldismertető szakosztály.

Néphagyománygyűjtő (néprajzi) szakosztály.

Történelmi szakosztály. Főleg a helytörténetet ismerteti. Az iskola múzeuma részére helytörténeti és régészeti anyagot gyűjt. Néhány iskolában irrendenta szakosztály is működik.

Földrajzi szakosztály. A térképolvasást gyakorolja. A honismeret gyarapítására városképes levelezőlapokat gyűjt. A tanulmányi kirándulások és utazásokat előkészíti és utólagosan ismerteti.

Természtjáró szakosztály.

Természettudományi szakosztály. Az iskolai akváriumot és viváriumot gondozza és gyarapítja, természettani és vegytani kísérleteket végez.

Természetvédelmi szakosztály. Növény-, állat- és főleg madárvédelemmel foglalkozik.

Egészségvédelmi szakosztály.

Rajz-szakosztály. A rajzolni és festgetni szerető tanulók csoportja. Ők készítik a szabadelőadásokhoz a vázlatokat, grafikonokat és az ülések díszes műsorait.

Fényképező szakosztály.

Kézimunka-szakosztály. Ezermester- és repülő szakosztály.

Zene-, sakk- és blyeggyűjtő szakosztályok.

Talán felesleges is hangsúlyoznunk, hogy a felsorolt és még lehetséges szakosztályok mind nem működhetnek ugyanabban az iskolában, hanem csak azok, amelyekre az illető iskolában szükség és lehetőség van,

Vezető tanárok. A Rendtartás azt mondja: a szakosztályok egy-egy szaktanár vezetésével működnek. Ezt természetesen a fent elmondottak alapján úgy kell módosítanunk, hogy az önképzőkör az önképzőkör-vezető tanár, a szakosztályok pedig a szakosztály-vezető tanár vezetésével működnek.

Az önképzőkör vezető tanára sok helyen a IV. osztály főnöke, illetve az ott magyar nyelvet tanító tanár. Helyesebbnek látszik, hogy ezt a munkakört állandóan ugyanaz a tanár lássa el, az egyes szakosztályok vezetését pedig az illető munka iránt érdeklődő tanárok.

A vezető tanárok az I. és II. félév elején elkészítik a félévi munkatervet és azt a tanári testülettel a módszeres értekezleteken megtárgyalatják. (Rt. 95. §.) Természetesen a többi tanár is érdeklődjék az önképzőkörben folyó munka iránt és évenként vegyen részt egy-egy ülésen.

Tagok. A Rendtartás nem beszél arról, hogy mely osztályok tanulói alkotják az önképzőkört, a csaknem általános gyakorlat szerint a

III. és IV. osztály tanulói. Sok iskolában az utánpótlás biztosítása végett mint rendkívüli tagok, kitüntetésképen a II. osztály jobb tanulói is résztvesznek az önképzőkör munkájában.

A tanulókat minden ifjúsági egyesület és önképzőköri szakosztály munkája érdekli. Az I. és II. félév elején a tanári testületnek kellene a III. és IV. osztály tanulóit jelentkezésük és tehetségük alapján az egyes ifjúsági egyesületek és önképzőköri szakosztályok közt szétosztani, ügyelve arra, hogy túlterhelés sehol sem legyen. Egy tanuló a kötelező sportkörön kívül legfeljebb két ifjúsági egyesületben vehet részt. [Rt. 78. §.] A gyenge tanulókat minden egyesületi munka alól mentesíteni kell. A Rendtartás is előírja, hogy a megrovott tanulókat az ellenőrző értekezleteken rövidebb—hosszabb időre ki kell tiltani az ifjúsági egyesületekből. [97. §. 7. b.]

Tisztikar. A Rendtartás mindössze azt mondja, hogy a szakosztályok tisztikarát az ifjúság választja.

A tisztikar főbb tagjai: az elnök, alelnök, főtitkár (sok helyen egyúttal jegyző is.) Kisebb tisztségek: pénztáros, ellenőr, könyvtáros. A szakosztályoknak elég, ha titkáruk van.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a tanulók a tisztikar választásakor nem mindig a rátermettséget nézik. Ezért helyesebbnek látszik az a megoldás, hogy a főbb tisztségviselőket, de legalább is az elnököt, az önképzőkör-vezető tanár a tanári testülettel egyetértve maga jelölje ki a legrátermettebb, jó tanulók közül és ezt az alakuló ülésen mint a tanári kar határozatát hozza az önképzőkör tudomására. A többi tisztségviselőket és a szakosztály-titkárokat az önképzőkör, illetve a szakosztályok választhatják. [Közl. 44: 136.]

Külön helyiség. Általános kívánság, hogy amint a cserkészcsapatnak legtöbb iskolában külön otthona van, az önképzőkörnek is legyen külön helyisége, vagy legalább is állandó tanterme, ahol üléseit tarthassa. Itt lehetne elhelyezni az önképzőkör szekrényét is, amelyben az önképzőkör iratai, emléktárgyai, szavalókönyvek stb. nyernek elhelyezést. A falakon keretekben a névadó arcképe, az önképzőkör kimagasló eseményeit megörökítő fényképek és műsorok függeszthetők ki.

Néhány iskolában a IV. osztály tantermében, másutt az önképzőkör állandó helyiségében jól megválogatott, kis *kézikönyvtár* áll a tanulók rendelkezésére. Ebben helyet kap egy kisebb lexikon, helyesírási és magyarázó szótár, néhány versgyűjtemény, világatlasz, sőt menetrend és bélyegárjegyzék is. Ezek használatára természetesen a tanulókat meg kell tanítani. [Bánhidi László, Közl. 40: 125.]

Több helyen az önképzőkör tagjai részére a hét meghatározott délutánjain *olvasószoza (diákkaszinó)* áll rendelkezésre, ahol ifjúsági folyóiratokat olvashatnak, sakkozhatnak és dominózhatnak. [Közl. 42: 7, 11, 45: 25, Bp. VII. Hernád-u.]

4. Az önképzőkör életmegnyilvánulásai.

Összejövetelek. Mint említettük, az önképzőköri munka tulajdonképpen a szakosztályokban folyik. A szakosztályok vezető tanáruk jelenlétében hetenként vagy kéthetenként összejöveteleken (munkaórákon) vesznek részt. Az összejövetelek munkaanyagát a tagok érdeklődése alapján

a vezető tanár állapítja meg, munkájukat irányítja és támogatja, a szükséges könyveket, folyóiratokat, kísérleti eszközöket rendelkezésükre bocsátja. Az összejövetelekről nem kell jegyzőkönyvet felvenni. A szakosztály munkájáról a tagok az üléseken számolnak be.

Ülések. Ahány iskola van, jóformán annyiféle az ülések száma. Van, ahol hetenként, másutt két-, háromhetenként, hónaponként, sőt nagyobb időközökben tartanak üléseket. Véleményünk szerint leghelyesebb az üléseket havonként délutánonként tartani. Az évi tíz ülésből a szeptemberi alakuló, a júniusi záró ülés.

A nagyobb létszámú iskolákban külön III. és IV. osztályos *tagozatok*, sőt párhuzamos IV. osztályos tagozatok működnek, melyek az ülések műsorát felváltva adják. Minthogy a munka az elmondottak szerint a szakosztályokban folyik, ily tagozatokra nincs szükség. Az önképzőkör ülésein más nagyobb helyiség híján akár a tornateremben is több osztály is résztvehet. (Ha a tornaterem padozata gondozott, természetesen tornácipőben.)

A rendes ülések műsora: A rendes ülések műsorát, mint láttuk, az egyes szakosztályok műsorjavaslata alapján a rendező szakosztály állítja össze és mutatja be jóváhagyás végett az önképzőkör-vezető tanárnak. Mint használható ötletet megemlítjük, hogy az egyik iskolában leveles ládát állítottak fel. Ebbe dobják be a kör tagjai a műsorra vonatkozó kívánságaikat, ötleteiket és javaslataikat. [Jászárokszállás.]

A műsört a legnagyobb gonddal és körültekintéssel kell összeállítani. A gyorsan összeütt, tartalmatlan műsor a fegyelmetlenségnek és lelkiismeretlenségnek melegágya. [Siklaci, Közl. 41 : 127.]

A műsor szórakoztató és tanulságos legyen. Legyen változatos is, juttasson minden szakosztályt arányos mértékben szóhoz. A műsorszámok, hacsak lehet, egy központi gondolat körül csoportosuljanak. Az üléseken a bírálatnak helye nincs.

Az üléseknek kell betölteni azt a szerepet, amit a Rendtartás az u. n. általános művelődési irányú szakosztálynak szán. Ezért a műsorban a szakosztályok számain kívül egyéb általános érdekű tárgyaknak is helyet kell kapnia. Ilyenek:

1. Megemlékezések. (Ha a műsört teljesen kitölti, *díszülést* tartathatunk.)
2. Versenyek és pályázatok eredményének kihirdetése. A legjobb pályaművek bemutatása.
3. Filmvetítés. Az előadói tisztért, mely pedig alapos készülést kíván, nagy versengés folyik. [Bp. VII. Hernád-u.]
4. Rövid beszélgetés a jó modorról és a helyes viselkedésről. A „Mit tegyek? Mit ne tegyek?” jelenetek igen népszerűek és hatásosak.
5. Az időszéri események megbeszélése. Esetleg újságcikkek felolvasása, térdképek és képek bemutatása.
6. Az elmúlt hónap krónikája. Néhány iskolában kézzel írt *dióklap* közöl ily tudósításokat az iskolai életből. [Battonya, Debrecen ref.]
7. Kellő mértéktartással tréfás jelenetek, magánszámok és bűvészmutatványok is helyet kaphatnak.

A műsört lehetőleg egy héttel az ülés előtt az önképzőkör *hirde-*

tőtábláján ki kell függeszteni. Több iskolában a rajzszakosztály tagjai az igazgató, minden tanár és a tanári szoba részére *díszes meghívót* rajzolnak.

Az ülések lefolyásáról *jegyzőkönyvet* kell vezetni.

Műsoros előadás. Minthogy a tagok tagdíjat nem fizetnek, az önképzőkori alap jelentéktelen kamatján kívül csak a műsoros előadás (nyilvános ünnepély) biztosíthat az önképzőkör részére bevételt. Egy tanév folyamán legfeljebb három ifjúsági egyesületi műsoros előadást lehet rendezni és azokon legfeljebb 1 P ruhatári díjat vagy műsormegváltást lehet szedni. [Rt. 79. §. 8.]

Legtöbb önképzőkör él is ezzel a lehetőséggel és Mikulás-, karácsonyi vagy farsangi ünnepélyt rendez. Legnépszerűbb a mókás farsangi est. („Kacag az önképzőkör“.)

Kiállítás. A befejező összefoglalások ideje alatt az egyes szakosztályok munkáiból és gyűjteményeiből kiállítást lehet rendezni.

Jutalmazás. A szorgalmas tagok jutalmazására évtizedek folyamán különféle jutalmazások alakultak ki. Általános a műsorszámok minősítése, jegyzőkönyvi dícséret, emlékkönyvbe (aranykönyvbe) írás, oklevéladás, könyv- és pénzjutalom. Jutalmazás az is, ha valaki a szakosztályi versenyen legjobbnak elfogadott előadását az önképzőkori ülésen előadhatja. A legkiválóbb tagok nevét az önképzőkör záróülésén elhangzó évi jelentésben és az iskola Évkönyvében is meg szokás említeni.

Íme a polgári fiúiskolai önképzőkör időszerű kérdései. Széles munkaterület, amelyből minden iskola körülményeihez képest többet—kevesebbet megmunkálhat.

Az eredményes munkához azonban a helyi adottságok (tanárok, tanulók, iskola, környezet) pontos latbavétele, az elérhető cél túlzástól mentes kitűzése, nagy lelkesedés és önzetlen odaadás szükséges. Az önképzőkori munka tanító és nevelő hatása azonban oly nagy jelentőségű, hogy a ráfordított munkatöbbletet feltétlenül megéri.

Implom József.

Motto: Credere, obbedire, combattere.

Az olasz ifjúság szervezete.

A fasiszta Itália a régi római impériumot és a polgár-katona eszményét alakította ki, Németország pedig a germán faj elpusztíthatatlan életerőiben való hittel telítette népét. Mind a kettő az eszménysugalló multból indul ki, hogv a kavargó jelenben megalapozza a biztos jövőt.

Önkénytelenül felmerül a kérdés, hogy rendelkeznek-e ezek a népek annyi szervezeti, szellemi, fizikai és erkölcsi erővel, amennyi a jövőben is biztosíthatja számukra az uralmat, a sikert. Így jutunk el az ifjúsághoz.

Közhellyé vált, de nagy igazságot rejt az a mondás, hogy: akié az ifjúság, azé a jövő, Ha tehát valamely nép ifjúsága a nagy gondolkodók, szervezők, nevelők, vezérek alkotását megérti és annak hordo-